

ráig visszamenőleg próbál becslést adni a magyarok számáról. Ezt követően a 18. századi, majd külön fejezetben az 1870 és 1918 közötti főbb demográfiai folyamatokra tér ki. A nemzetközi vándormozgások sajátosságait korszakonként lehatárolva részletesen elemzi, különválasztva az interbellikus, a má-

sodik világháború utáni és a rendszer-váltást követő periódust. A kötet utolsó fejezetei (7., 8., 9.) a jelenkori Magyarországot érintő migrációs folyamatok, valamint az e körül kialakuló válság kérdéseivel, továbbá a közeljövő lehetőségeivel foglalkoznak.

Vita Emese

■ JEGYZETEK

1. Kiss Tamás – Barna Gergő: *Népszámlálás 2011*. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kvár, 2012.
2. Kapitány Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körképe. *Demográfia*. 2015. 1. 79–83.
3. Veres Valér: *Népességszerkezet és nemzetiség*. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi romániai népszámlálások tükrében. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár, 2015.
4. Tóts Áron: Láttelet az erdélyi magyarság demográfiai helyzetéről. *Regió*. 2015. 4. 193–205.
5. Kiss Tamás: *Demográfiai és társadalmi makrofolyamatok*. In: Bárdi Nándor – Éger György (szerk.): *Magyarok Romániában 1990–2015*. Tanulmányok az erdélyi magyarságról. Károlyi Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2017. 129–183.
6. Tóth Pál Péter: *A Kárpát-medencei magyar népességfejlődés*. GlobeEdit Könyvkiadó, Düsseldorf, 2018.
7. Tóth Pál Péter i. m.
8. Veres úgy véli, a romániai népesség regiszterek szerinti kiegészítésének egyik fő indoka, hogy elkerülhető legyen Romániának az Európai Unión belüli relatív súlyának csökkenése, mely kedvezőtlenül érintené az ország képviseletét az Európai Parlamentben.
9. Veres: i.m. 32.
10. Kiss: i.m. 132.
11. Kiss: i.m. 137.
12. Kiss: i.m. 142.

BÁNYAÉLMÉNY AKNASUHATAGTÓL VIZAKNÁIG

Miklós Alpár: *Idegen utazók Erdély és Máramaros sóbányáiban (18–19. század)*

■ Miklós Alpár utazás- és turizmustörténeti munkája az 1700-as évek derekától az 1890-es évekig közel másfél évszázad idegen utazóinak erdélyi és máramarosi bányalátogatásairól született írásait dolgozza fel. Az *Emberk és kontextusok* sorozat koncepciójához illeszkedve forrásközlő kiadvány, amely 131 oldal terjedelemben 38 bányalátogatás szövegét közli magyar nyelven, illetve magyar fordításban. A kötet szövege feszesen strukturált, gazdag és pontos jegyzetapparátussal ellátott, a 344 oldalas törzsszöveg összesen 1608 lábjegyzettel bír, amely az ellenőrizhetőség kritériumának igen magas szinten felel meg. A Keszeg Vilmos-féle kontextualizáló paradigmá a könyv szer-

kezetében jól tetten érhető, az értelmezés mindig a gondosan feltárt társadalomtörténeti keretbe ágyazódik.

A szerző a forrásszöveget kiegészítendő minden egyes utazás térképes nyomvonalát megrajzolja, az érintett helységneveket lajstromszerűen közli. A filológiai pontossággal és akkurátus módon megírt fejezet az olvasót segítő az egyes települések, hágók, csúcsok, tavak és barlangok szövegben való előfordulását oldalszámmal jelzi. A forrásszövegek ugyancsak elválaszthatatlan része az utazók életrajzi adatainak és utazásaik lexikonszerű közlése.

Az útleírásokban szereplő sóbánya-helyek a következők: Aknaszlatina, Ró-

naszék, Aknasugatag (Máramaros); Désakna, Torda, Marosújvár, Vizakna és Parajd (Erdély). A sóbánya-látogatások összegzésénél a szerző is megjegyzi, hogy a szöveggyűjtemény nem vállalkozhatott az írásban rögzült bányalátogatások teljes összegyűjtésére. (258.) Ettől függetlenül a kötet a térség sóbánya-látogatásainak egy jól behatárolt szeletét kínálja, melyek nemcsak újraközölt szövegek és fordítások, hanem több esetben első alkalommal magyarra fordított írások. Hogy kit tekint a szerző idegen utazónak, arra a következő definíció adja a választ: „»Idegen utazó« alatt itt az az utazó értendő, aki (az utazását megelőzően) huzamosan nem élt és nem tevékenykedett Erdélyben és Máramarosban.” (19.) Az utazások számtalan szempont szerint csoportosításra kerülnek az V. fejezetben, a mögöttük meghúzódó indíttatás vagy társadalmi réteg alapján. A természettudományos érdeklődést fokozatosan felváltja a nyugati polgári világot jellemző élményturizmus és természet iránti rajongás. A szerző ugyan foglalkozik az utazók származási helyével, mégis hiányzik az összegzés, amely kimondaná: az egybegyűjtött úti beszámolók döntően németajkú utazók reprezentációi (a 33 utazóból 15 németajkú, németországi, bajor, osztrák, szentpétervári, vagy éppen szászföldi származású, de külföldön nevelkedett). A szerző ezen a téren kellő óvatossággal elhatárolódik bármiféle összegző megállapítástól, mégis nem elhanyagolható kérdés: ez vajon azt jelenti-e, hogy az adott időszakban a sóbányákat látogató idegen utazók elsősorban németek voltak? Ezt nyilván a nyelvi kompetencia és a fordítások hozzáférhetősége befolyásolták.

A szöveggyűjtemény forrásértékének megítélésénél a térséggel foglalkozó helytörténészek kerülnek megjelölésre. Arra, hogy ezek leginkább mely szakterület figyelmére tarthatnak számot, nincs utalás. A felsorolás jellegű, zárójeles megjegyzés szerint: „az útleírások mindenféle információk tárhelyei; e szövegekben az építészet-, a politika-, az irodalom-, a színház-, az ipar-, a közlekedéstörténet, vagy a népviseletek és népzene kutatója

is talál releváns tartalmakat.” (17.) A kötet későbbi felhasználását tekintve mindenképp kívánatos, hogy a súlypontokat elhelyezzük. A forrásközlés alapvetően technika- és ipartörténeti, s a bányaművelésre vonatkozó gazdaságpolitikai adatokat szolgáltat. A szövegekben a tájleírás, a geológiai sajátosságok, és az ún. bányaelmény bemutatása ugyancsak meghatározók. Az építészet, irodalom, színház vagy néprajz számára forrásértéke nem jelentős, a 131 oldalas szövegekorpusz ezek számára elvétve közöl adatokat.

Rokonszenves az a sokoldalú megközelítés, amellyel a szerző a legkülönbözőbb társadalmi kontextusokat számba veszi. A sóbánya-látogatásokat a közigazgatási határmódosulások, a közlekedés forradalma, a szabadidőkultúra és turizmus térnyerése, az útikalauzok feltűnése, a bányászat Magyarország- és Erdélyképben való megjelenése, és a térség geológiai feltárása felől közelíti meg.

A kötet elemző része a bányalátogatás tipologizálására tesz kísérletet, amelyben az egyes szakaszok elkülönítésére, s kérlelhetetlen részletességgel történő leírására kerül sor. Az egyes fázisok meghatározását követően a szövegben megbúvó archetipikus és kulturális szimbólumok feltárására kerül a hangsúly. Az elemzés mindkét megközelítése külön tárgyalja az ún. „rendkívüli bányalátogatásokat”, amelyek uralkodók, kiemelt közéleti szereplők utazásait, esetenként különleges történelmi eseményhez fűződő utazásokat jelentik.

A szerző a bevezetés egyik lábjegyzetében szerényen utal arra, hogy az erdélyi és magyarországi sóbányászat átfogó, kritikai történetét eddig nem írta meg senki, s a jelen kiadvány sem vállalkozhat erre. A gondolat mégis kiegészítendő azzal, hogy e gazdagon adatolt, nagylélegzetű munka a téma későbbi monográfiája számára egészen biztosan megkerülhetetlen lesz. A főszöveget követő, 72 oldalas járulékos rész a szerző alapos olvasottságát, s a filológiai apparátus gazdagságát jelzi. Külön kiemelendő a történeti értékű, ugyanakkor művészi érzékenységről is tanúskodó képmelléklet válogatása.

Abrudbányai-Győri Tamás